

Uvodnik

Pogosto se srečujemo z vprašanji, če oziroma kako je filozofija (lahko) praktična. Pričujoči tematski sklop ponuja več odgovorov na ta vprašanja. Urednici, ki imata izkušnje s praktično filozofijo, sta se za tak tematski sklop odločili zaradi vsesplošnih koristi filozofskih praks, ki jih končna zbirka člankov opisuje in analizira.

Majerhold ima dolgoletne izkušnje na področju praktične filozofije, natančneje s področja filozofskega svetovanja. Leta 2006 se je začela ukvarjati z vprašanjem, kako bi lahko v današnjem času uporabila filozofijo v praktične namene, kajti razen nekaj možnosti za zaposlitev na fakulteti in kakšnem inštitutu ter učiteljevanja na srednjih šolah možnosti za zaposlitev s filozofsko izobrazbo ni bilo. Med iskanjem drugih možnosti je naletela na različne vire danes priznanih filozofskih svetovalcev.

Dali Regent je leta 2019 ustanovila prvo slovensko društvo za praktično filozofijo Hiša filozofije. Pred tem je kot prostovoljka za Društvo informacijski center Legebitra vodila krožek praktične filozofije – pilotno prizadevanje, ki se je izkazalo za enega najbolj priljubljenih in najbolj obiskanih rednih krožkov Legebitrinega mladinskega centra. Regent je v letih 2018–2021 izvedla več kot petdeset praktičnofilozofskih delavnic, poljudnih predavanj in intervjujev v okviru različnih projektov za več različnih organizacij. Skratka, obe imata vrsto izkušenj s področja praktične filozofije, kar je narekovalo izbor člankov in prevodov.

Majerhold je leta 2007 pridobila certifikat filozofskega svetovanja pri kanadskem svetovalcu Petru Raabeju, zato se je tudi odločila za prevod njegovega članka. Po tem se je podala na pot prvih konkretnih izkušenj filozofskega svetovanja. Namreč, pomembno je bilo, da ima dokazilo o konkretni usposobljenosti za svetovanje in za delo z ljudmi na tem področju. Tako je 2008 (do 2010) dobila svojo kolumno Prinašalci modrosti v reviji *O osebnosti* in 2009 na delo.si, kamor so ji pisali bralci in bralke s svojimi vprašanji. Vendar pa gre prevodni

članek Petra Raabeja kot priznanega filozofskega svetovalca, pri katerem je pridobila certifikat, še dlje in se sprašuje o pomenu filozofskih svetovalcev v bližnji prihodnosti, ko/če bodo morda filozofske svetovalce množično nadomestili umetni terapevti (tj. umetna inteligenca, prirejena za področje svetovanja). Glavno sporočilo članka je, da noben umetni terapevt ne bo mogel nikoli enakovredno nadomestiti človeškega filozofskega svetovalca ali terapevta, saj določeni algoritmi, ki bodo vsebovali nabor določenih besed, npr. s področja rogerijanske terapije, ne bodo mogli dojeti, kaj pomeni imeti utelešeno eksistenco z različnimi izkušnjami in čustvi; kaj pomeni biti denimo bela ali temnopolta, razno- ali istospolno usmerjena oseba, oseba, rojena v privilegiranem ali deprivilegiranem okolju, itd. A ne le to, Raabe prav tako dvomi, da bodo računalniški inženirji sploh kdaj uspeli ustvariti pametno, čutečo in intuitivno umetno inteligenco. »Relativno novo področje 'kognitivne robotike' je od izdelave 'mislečih strojev' tako daleč kot človeški astronauti od potovanja izven naše galaksije in od ustvarjanja 'robotske zavesti' tako kakor od našega potovanja skozi čas.« In nadaljuje: »... Pomirjujoča strokovna avtoriteta ekspertnega sistema [kot je UI] je v mnogih pogledih prevara. Ekspertni sistemi niso dobrohotne superinteligence. Prav tako niso ustrezno nadomestilo za modro človeško glavo. Današnji ekspertni sistemi v resnici niso nič več kot avtomatizirani referenčni priročniki in nič bolj ne razumejo, *kakšen* je njihov *namen* ... kot običajni priročniki. Stroji *delujejo* na podlagi zakonov mehanike, fizike in tako naprej. Tudi računalniki in umetna inteligenca delajo to, kar delajo, na podlagi programske opreme. ... Po drugi strani pa se ljudje svobodno odločajo za delovanje v skladu s svojimi prepričanji, vrednotami, sanjami, predpostavkami, upanji in tako naprej. Imajo notranje motivacije, imenovane *razlogi*, in v večini primerov jih pri tem, kar govorijo in počnejo, vodi določen *namen*.«

In prav slednje razkriva tudi članek Marjana Šimenca »Filozofsko svetovanje med aplikacijo metode in prakso svobode«, usmerjen povsem v prakso filozofskega svetovanja, pri kateri se usmeri v razliko med filozofskim svetovanjem ameriškega filozofskega svetovalca Luisa Marinoffa in njegove petstopenjske metode PEACE ter italijanskim filozofskim svetovalcem Stefanom Zampierom in njegovim *Priročnikom za filozofsko svetovanje*, ki predstavi 16 korakov. Marinoffova metoda se uvršča na stran anglosaškega performativnega pristopa in označuje pet korakov filozofskega svetovanja: problem,

čustvo (*emotion*), analizo, kontemplacijo (*contemplation*) in ekvilibrij, njegovo svetovanje pa je usmerjeno v rešitev problema. Obiskovalca njegovih storitev imenuje klient. Zampieri se uvršča na stran kontinentalnega, nemetodološkega pristopa, ki se začne z začetnikom filozofskega svetovanja Gerdom Achenbachom, in predstavi 16 pogojev za filozofsko svetovanje, svojega klienta pa imenuje gost. Tako je njegove svetovanje sestavljeno iz naslednjih korakov: 1) angažiranost subjektov, 2) sprejemanje nepredvidljivosti sogovorca, 3) pomagati gostu, da se izrazi, 4) ironija, 5) resno jemati drugega, 6) pripoznati predsodke, 7) poslušanje, 8) obvladovanja samega sebe, 9) pogoj: svoboda, 10) pripravljenost spremeniti se, 11) enakost, a različne vloge, 12) nestratesko soočanje, 13) iskrenost, 14) raba šibkega razuma, 15) duh sodelovanja, 16) skupnost z drugimi filozofi. Šimenc članek zaključi takole: »Vendar pa opozicija med Achenbachom in Marinoffom ni samo opozicija med metodo in odsotnostjo metode. Jedro opozicije je razlika med filozofskim razmislekom o praksi svetovanja na eni strani in uporabo filozofske tradicije za reševanje problemov, ki so za posameznika moteči, na drugi ... Lahko bi rekli, da obstaja praksa filozofskega svetovanja, ki je v neki meri vselej nedoločena in odprta za različne nove interpretacije, tako da je naloga filozofov, ki se ukvarjajo s filozofsko prakso, da skušajo prakso misliti. Ta potreba kaže, da je področje živo in lahko spodbuja nove tematizacije in nove uvide.«

Klasično definicijo praktične filozofije predstavi Primož Turk v članku »Praktična filozofija kot filozofija človeških dejanj«. Praktičnost filozofije predstavi pri Aristotelu, ki se nanaša na človeško delovanje v obliki dejanj. Prikaže, da je s tem prvi začel Aristotel, ki je dejal, da so dejanja lahko dobra ali slaba in da je to odvisno od usmeritve in karakterja posameznika. Dejanja kot takšna pa se nanašajo na neko skupnost, torej so vedno družbeno uokvirjena. Če je Aristotel predpostavljal, da so ljudje dobri in da jih delanje dobrega osrečuje, ter jih je zato usmerjal v dobra in vrla dejanja (predvsem prek vzgoje in izobraževanja, ki naj vodita ljudi k resnici in sreči), pa sta v moderni dobi Machiavelli in Hobbes predpostavljala, da je človek slab (lažniv, skorumpiran, nasilen), in sta zato tudi dejanja človeka v skupnosti uokvirjala v skladu s tem – vladarju ni bilo treba izkazovati vrlega karakterja in dejanj, če mu je to omogočalo vladati neki skupnosti, saj tudi ljudi na splošno v neki skupnosti ne vodijo interesi in dejanja dobrote, izobraženosti, iskrenosti. To je tudi temeljna razlika med

Aristotelovo oz. antično praktično filozofijo ter moderno, Machiavelijevo in Hobbesovo praktično filozofijo.

Povsem nove oblike praktične filozofije analizira Neža Ambrožič v svojem članku o spletni filozofiji. Pri tem ne gre za filozofijo, ki je zgolj prenesena na splet v digitaliziranih oblikah, temveč za povsem nove pojavne oblike filozofije: strani na družabnih omrežjih, posvečene filozofskim *memom*, vizualni ali besedni *fanart* filozofije, kratki TikTok posnetki s karikaturami filozofskih konceptov itd. Ambrožič v članku diskutira o pedagoškem potencialu teh novih oblik filozofije. Splet je resda javno dostopen, različne oblike internetne filozofije pa so na voljo povsem brezplačno, a demokratične pretenzije spleta so večinoma utopične, kvaliteta informacij pa vprašljiva. Upadanje standardov kvalitete informacij je v mnogočem prispevalo k sodobni krizi lažnih novic in teorij zarote (ki se v največji meri širijo ravno na spletu). Kljub odsotnosti formalnega akademskega sita, ki bi presojalo kvaliteto spletne filozofije, pa ostaja dejstvo, da so te nove oblike večinoma bolj privlačne za uporabnice in uporabnike od institucionaliziranih oblik filozofije (univerzitetna predavanja, članki, knjige): so zlahka razumljive za laike, razgibane, humorne in pogosto – praktične. Ambrožič zato opozarja na emancipatorni potencial, ki ga splet lahko ima za učenje in poučevanje filozofije, pa tudi na pomembne lekcije, ki se jih iz novih oblik spletne filozofije lahko nauči pedagoška filozofija: kako šolsko filozofijo (ne da bi okrnili njeno kvaliteto) prikazati kot relevantno in zanimivo domnevno nezainteresiranim učenkam in učencem, dijakinjam, dijakom in nenazadnje študentkam in študentom. Ambrožič predstavi primera YouTube kanalov *Contra-Points* in *PhilosophyTube*. Ustvarjalki obeh kanalov sta trans ženski z univerzitetno filozofsko izobrazbo, ki sta se odločili svoje vedenje brezplačno posredovati občinstvu preko YouTube videov. Rezultat sta dva izmed najbolj unikatnih in kvalitetnih YouTube kanalov, na katerih je kvalitetna filozofija podajana v obliki vizualno kreativne predstave, ki je resda zabavna, a hkrati izrazito edukativna.

Preden se je Majerhold tudi sama podala na pot filozofskega svetovanja, ki se od Šimenca razlikuje po tem, da se pri svojem občasnem delu na tem področju zanaša izključno na filozofijo, se je v času od 1996 do 2003 ukvarjala s tem, kako bi filozofija že med študijem postala bolj praktično usmerjena prek raznih predmetov (in po zaključnem študiju tudi so uvedli nekaj praktičnih predmetov), zato se je vrsto let ukvarjala s slovenskim visokošolskim študijem. Ideja

je bila večja usmerjenost filozofskega študija v povezovanje bodisi z gospodarstvom in industrijo bodisi z vzgojo in izobraževanjem bodisi z ostalimi področji, kar bi študentom filozofije omogočilo lažjo zaposlitev tudi na drugih področjih. Zato tudi prevod članka Paula B. Thompsona »Dve vrsti praktične filozofije« in njeni umeščenosti v kurikulum študija filozofije. Thompson deli praktično filozofijo na uporabno ali aplikativno in filozofijo v kontekstu ter piše o umeščenosti teh v študij filozofije. Pri tem ponudi naslednjo definicijo: »Filozofija v kontekstu se od uporabne filozofije razlikuje po tem, da uporabna filozofija poskuša iz teorije preiti v prakso, filozofija v kontekstu pa raziskuje filozofske probleme, ki se pojavljajo v praksi, in poskuša oblikovati splošne filozofske rešitve zanje.« Pri tem Thompson definira uporabno filozofijo kot bolj specializirano, denimo kot sta to poslovna matematika ali tehnično risanje, filozofija v kontekstu pa je bolj splošna. »To je filozofija, ki izhaja iz srečanja z realnostjo. Realnost je treba razlagati tako, da vključuje tako vsakdanjo realnost običajnega, vsakdanjega izkustva kot tudi prostor-čas fizika. Resnični ljudje imajo resnične probleme. Nekateri od njih so filozofski in nekateri od njih so zelo težavni. Zakaj ne bi ti resnično filozofski problemi postali predmet študija filozofije? Pri študiju filozofije je razlika med uporabno filozofijo in filozofijo v kontekstu lahko bolj v pristopu kot v predmetu.«

In na praktičnost filozofije, ki naj bo vključena celo že v osnovnošolski sistem, s katero ima tudi neposredne izkušnje, se osredotoča tudi Alen Grbec. S svojim člankom prikazuje vzgojni potencial filozofije za otroke (v nadaljevanju FZO) v kontekstu oblikovanja identitet posameznic in posameznikov. Grbec mnogotere družbenopolitične probleme današnje družbe pripiše krizi identitet, tj. pretiranemu poistovetenju z nekaterimi identitetami, zaradi česar se posamezne osebe ali skupine oseb počutijo bolj ali manj (ne)upravičeno ogrožene in temu primerno tudi reagirajo z nasiljem in nestrpnostjo. Pri tem lahko pomagajo praktične oblike filozofije. Grbec poudarja preobrat od filozofske teorije k filozofski praksi, ki ga oseba izvede z opazovanjem sebe in drugih in z osmišljanjem teorije na podlagi svojih opazovanj. Glede na to, da bi cilj in vloga šole morala biti predvsem spodbujanje (kritičnega) razmišljanja, bi si mislili, da bo filozofija nepogrešljiv del pedagoškega procesa, žal pa realno v veliki večini ni tako – nenazadnje je vedno bolj neoliberalna usmerjenost šolstva vse bolj naklonjena komercialno uporabnim znanjem, filozo-

fija pa je že pregovorno neuporabno zapravljanje časa. Za razvijanje kritičnega razmišljanja in demokratične države pri najmlajših otrocih, tj. od šestega leta dalje, se Grbec obrne k FZO. Ta je odlično, a zvečine neizkoriščeno orodje, s katerim lahko učiteljice in učitelji z otroki vzpostavijo raziskovalno skupnost, tj. skupino, v kateri lahko otroci skupaj razmišljajo drug o drugem ter o samih sebi. Takšna skupnost nudi prostor za izstop iz preveč togih identitet ter uvid v podobnost vseh oseb, ki obstoji hkrati z njihovo raznolikostjo.

Sklop, ki je pred vami, torej sega na najrazličnejše konce področja filozofskih praks. Filozofsko svetovanje, filozofske delavnice itd. so še vedno zelo mlade pojavne oblike filozofije v primerjavi z akademsko filozofijo, hkrati pa velja še enkrat poudariti, da je filozofija od nekdaj bila tudi praktična. Kot lahko beremo v različnih člankih tega sklopa, je že v času antične Grčije bilo eno od glavnih vprašanj filozofije ravno: »Kako živeti?« Nove oblike filozofskih praks se enostavno odmikajo od etabliranega okolja univerze, kjer je tudi praktična filozofija, kot so filozofija etike ali prava, pravic živali itd., stvar teorije, predavanj in znanstvenih objav ter kot taka razumljiva in dostopna zgolj šolanim filozofom in filozofinjam. Namesto tega nove prakse filozofske koncepte prinašajo laični javnosti v pomoč soočanju z vprašanji, kako preživeti svoj obstoj v vseh pomenih besede, kako živeti s soljudmi in kako osmisлити vsakdanje situacije. In več kot filozofiramo – na tem bolj različnih mestih na čim bolj različne načine –, bližje smo dnevu, ko ta glagol ne bo več imel negativnega prizvoka zapravljanja časa.